

Хаустов В.К., канд. техн. наук
Інститут економічного прогнозування НАН України

РОЗВИТОК РИНКУ ОБ'ЄКТІВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Аналізуються основні закономірності та тенденції ринків промислової власності на глобальному та національному рівнях. Показано важливу роль міжнародних інститутів у перетворенні інтелектуальної власності на потужний важіль економічного зростання. Проаналізовано деякі проблемні питання розвитку системи охорони об'єктів права промислової власності в Україні, а саме – зменшення кількості та якості поданих заявок на патенти, недостатній рівень комерціалізації об'єктів права промислової власності, практичну "замкненість" національної системи охорони промислової власності.

Розроблення стратегічних заходів державної політики щодо розширення ринку промислової власності в Україні потребує наукового обґрунтування особливостей його функціонування та визначення основних тенденцій і закономірностей розвитку, у тому числі й у глобальному вимірі.

Слід відмітити, що, за прийнятою в Україні практикою переважна більшість дослідників [1–7] розглядає лише основні показники динаміки подання заявок та їх реєстрації для винаходів, корисних моделей, торгових марок, ліцензій тощо відокремлено від тенденцій розвитку патентування і реєстрації торгових марок у світі. Крім того, практично відсутні публікації, в яких висвітлюються сучасні оцінки та рекомендації таких поважних інститутів, як Всесвітня організація інтелектуальної власності і Світова організація торгівлі щодо необхідності залучення національних урядів до використання систем охорони інтелектуальної власності як важелів створення сприятливого інвестиційного клімату та активізації інноваційних процесів.

У даній публікації із застосуванням системного підходу до аналізу багаторівневої системи охорони інтелектуальної власності з метою наукового обґрунтування напрямів вдосконалення державного регулювання національного ринку промислової власності вперше в Україні узагальнено сучасні тенденції та закономірності розвитку міжнародних ринків промислової власності та елементи механізмів регулювання правовідносин суб'єктів таких ринків на глобальному і національному рівнях.

Глобальний механізм регулювання відносин суб'єктів ринків промислової власності. Основними інститутами регулювання відносин суб'єктів ринків промислової власності відповідно до ієрархії рівнів (глобального, регіонального, національного тощо) є Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), Світова організація торгівлі, регіональні та національні

органи управління у сфері інтелектуальної власності, у тому числі патентні відомства. Механізм регулювання базується на системі міжнародних угод і конвенцій, міждержавних дво- і багатосторонніх угодах, національній законодавчо-нормативній базі. Верховенство міжнародного права визначає провідну роль ВОІВ у встановленні норм і правил регулювання правовідносин суб'єктів ринків відносно об'єктів права промислової власності.

Стосовно еволюції міжнародного механізму регулювання правовідносин на ринках об'єктів промислової власності, зокрема його інституційної складової, слід відмітити таке.

1. Розширюється сфера діяльності міжнародних інститутів охорони інтелектуальної власності. Серед численних організацій з питань інтелектуальної власності найбільшою і найвпливовішою є Всесвітня організація інтелектуальної власності, що з 1970 р. входить до системи організацій ООН як одне із 16 спеціалізованих агентств. Основним завданням цієї міжнародної організації є сприяння охороні інтелектуальної власності в усьому світі через співробітництво між державами і управління численними багатосторонніми угодами, що регулюють юридичні й адміністративні аспекти інтелектуальної власності. Слід зауважити, що міжнародна охорона не тільки стимулює творчу активність, але й створює стабільне середовище для ринку продуктів інтелектуальної праці.

2. Зростає кількість міжнародних угод та сфер їх застосування. ВОІВ об'єднує понад 180 країн. Протягом більш ніж столітнього періоду були розроблені і набули чинності міжнародні угоди, виникли і реорганізувалися адміністративні структури. Крім того, ВОІВ намагається узгоджувати національні і регіональні системи та спростити процедуру реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності. Укладені під егідою ВОІВ багатосторонні угоди визначають міжнародно визнані стандарти охорони інтелектуальної власності в кожній країні. Положення угод та їх назви перманентно зазнають змін. Завдяки цьому значно спрощено, прискорено й знижено вартість процедур подачі заявок на патенти, торговельні знаки (торговельні марки, знаки для товарів і послуг) та промислові зразки.

Експерти поділяють усі угоди на три групи: угоди з питань охорони інтелектуальної власності (визначають міжнародно визнані основні стандарти охорони інтелектуальної власності в кожній країні); угоди про глобальну систему охорони (забезпечують дію кожної міжнародної реєстрації або подачі заявки у будь-якій державі, що є стороною угоди); угоди про класифікації (створюють системи класифікацій, в яких систематизується інформація про винаходи, торговельні знаки (торговельні та промислові зразки на індексовані і керовані структури задля полегшення пошуку).

До *першої групи* належать близько 10 угод, серед яких правовідносини щодо об'єктів права промислової власності регулює переважно Паризька

конвенція про охорону промислової власності, оскільки Договір про патентне право підписаний, але не набув чинності.

До *другої групи* належать насамперед Договір про патентну кооперацію 1970 р. (Patent Cooperation Treaty – PCT), Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків 1891 р. та Мадридський протокол до неї 1989 р. (Madrid Agreement Concerning the International Registration of Marks), Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків 1925 р. (The Hague Agreement Concerning the International Deposit of Industrial Designs) та ін. Послуги ВОІВ, що надаються у відповідності із зазначеними договорами, спрощують та скорочують вартість підготовки або подачі заявок в усіх країнах, у яких запитується охорона відносно визначеного об'єкта права інтелектуальної (промислової) власності.

Стосовно *третьої групи* угод про міжнародну реєстрацію об'єктів права інтелектуальної власності, дійсних у всіх країнах, що підписали зазначені угоди, слід зазначити таке. Відомо, що кожний, хто подає заявку на патент, товарний знак (знак для товарів і послуг, торговельну марку) або промисловий зразок на національному або міжнародному рівні, повинен провести всебічний пошук у величезному обсязі інформації, щоб установити, чи не подано вже аналогічну заявку. Ця задача значно спростилася завдяки угодам ВОІВ, у рамках яких створені системи класифікації інформації з патентів (Страсбург, 1971 – Strasbourg Agreement Concerning the International Patent Classification), торговельних знаків (Ніцца, 1957 – Nice Agreement Concerning the International Classification of Goods and Services for the Purposes of the Registration of Marks) і промислових зразків (Локарно, 1968 – Locarno Agreement Establishing an International Classification for Industrial Designs). Перennialно оновлюючись, ці системи класифікації відбивають усі зміни і досягнення в технології і комерційній практиці. Хоча Страсбурзька угода визначає близько 65000 технологічних категорій, проте цю інформацію систематизовано в індексованій й керованій структурі зі зручним доступом. Саме тому системами класифікації ВОІВ добровільно користуються й країни, що формально не стали учасниками відповідних угод.

Окрім суто спеціальної інформації, потреби дослідників обслуговує спеціальна юридична бібліотека Library, у фондах якої понад 25 тис. монографій і близько 300 періодичних видань, зміст яких можна переглянути в режимі он-лайн (вільного доступу) через систему сайтів ВОІВ.

3. Розширюється сфера діяльності ВОІВ. У сучасних умовах серед основних напрямів діяльності ВОІВ слід відмітити:

- розробку міжнародних стандартів щодо законодавчого забезпечення та їх практичної реалізації у сфері охорони промислової власності;
- реєстрацію об'єктів права промислової власності та подальшу охорону патентів, товарних знаків і промислових зразків;

- забезпечення різноманітної технічної і юридичної допомоги у сфері охорони промислової власності країнам, що розвиваються;
- сприяння врегулюванню суперечок у сфері охорони об'єктів права промислової власності;
- організацію досліджень нових проблем глобального характеру у сфері промислової власності;
- забезпечення впровадження новітніх технологій та сприяння обміну інформацією у сфері охорони прав промислової власності з метою підвищення ефективності комерціалізації відповідних об'єктів – патентів, товарних знаків, промислових зразків тощо.

Розвиваючи останнє положення, слід зазначити, що експерти ВОІВ пропагують і наголошують на необхідності забезпечення вільного доступу до патентної інформації. *По-перше*, вільний доступ полегшує власне процес патентування завдяки скороченню терміну обґрунтування патентоздатності винаходу. *По-друге*, він стимулює винахідників завдяки можливості появи нових патентоздатних ідей. І, нарешті, доступність баз даних може бути використана потенційними ліцензіарами і діловими партнерами як передумова укладанню відповідних угод. Адже більшість власників патентів та свідоцтв про реєстрацію об'єктів промислової власності не в змозі їх ефективно використати. Так, близько 67% американських компаній мають активи технологій, які не здатні експлуатувати. Їх вартість оцінюється у сумі від 115 млрд. дол. США до 1 трлн. дол. США [8, с. 92].

Оцінюючи взаємозв'язок між розвиненістю систем охорони промислової власності та економічним зростанням, можна визначити такі тенденції.

1. Серед сучасних характерних рис розвитку систем охорони промислової власності, зумовленого процесами інтернаціоналізації та становленням постіндустріального суспільства, слід відмітити перетворення надійної охорони на важливий чинник зростання іноземних інвестицій. При цьому найбільші обсяги об'єктів права інтелектуальної власності зосереджуються у власності юридичних осіб у якості нематеріальних активів.

Інтелектуальні активи в США у 1982 р. на 62% склалися з активів, що належали фізичним особам, проте у 2000 р. їх частка складала лише 30%. В Європі на початку 90-х рр. минулого століття нематеріальні активи склали понад третину загальних активів, в Нідерландах у 1992 р. – понад 35%. Дослідження показують, що в середньому 40% вартості компанії складають нематеріальні активи, які у більшості випадків не показуються у балансових звітах. У зв'язку з цим, промислова власність іноді визначається як "невидима" або "прихована" власність [див. 8, с. 54].

Крім зазначеного, у матеріалах ВОІВ дискутується положення, що існує безпосередній зв'язок між посиленою охороною інтелектуальної власності та активізацією розробок нових технологій, що знаходить вираз у

зростанні прямих іноземних інвестицій та передач технологій. Зазначається, що правова охорона інтелектуальної власності є фінансовим стимулом, необхідним для інвестування капіталів у технологічні розробки. Відповідно, країни з неадекватним рівнем охорони інтелектуальної власності не можуть залучити значні обсяги інвестицій і технологічних потоків, оскільки суб'єкти права на об'єкти інтелектуальної власності не мають стимулів для укладання відповідних ліцензійних угод [9, с. 28].

Так, дослідники пов'язують зростання і стійкий рівень прямих іноземних інвестицій в Індії з реформою системи патентування і захисту торговельних марок на початку 90-х. У Бразилії обсяг прямих іноземних інвестицій у 1995 р. напередодні прийняття нового закону про промислову власність, складав 4,4 млрд. дол., а у 2000 р. вже досяг 32,8 млрд. дол. США [див. 8, с. 86].

2. Уніфікація і гармонізація національних законодавств у сфері охорони прав інтелектуальної власності у відповідності з міжнародно визнаними правовими актами деякою мірою сприяє пом'якшенню напруги у торговельних відносинах між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, яка загострилася у 80-ті–90-ті рр. минулого століття. Мова йде, насамперед, про Угоду "Про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності" (ТРІПС), укладену країнами – членами Світової організації торгівлі в рамках Уругвайського раунду багатосторонніх переговорів ГАТТ (Генеральної угоди по тарифах і торгівлі). Основним чинником такого загострення було зростання ролі торгівлі нематеріальними активами у міжнародних торговельних відносинах та, відповідно, збільшення обсягів виробництва і торгівлі контрафактною (підробленою) продукцією. За оцінками, компанії розвинених країн на початку 90-х рр. минулого століття втрачали щорічно близько 60 млрд. дол. США внаслідок торгівлі контрафактом. Така ситуація розглядалася як суттєвий потенційний бар'єр на шляху подальшої лібералізації міжнародної торгівлі та нарощування потоків прямих іноземних інвестицій до країн, що розвиваються.

З 1 січня 1996 р. набула чинності Угода між ВОІВ і Світовою організацією торгівлі, положеннями якої передбачено співробітництво щодо реалізації Угоди ТРІПС, зокрема по таких напрямках, як повідомлення про закони і правила, надання юридично-технічної допомоги і здійснення технічного співробітництва в інтересах країн, що розвиваються. Діяльність у цій сфері спрямована:

на надання консультативної і практичної допомоги щодо перегляду національного законодавства, що є особливо важливим для тих держав-членів ВОІВ, що мають зобов'язання по Угоді ТРІПС;

на реалізацію на національному і регіональному рівнях комплексних програм навчання і інформування посадових осіб, що займаються питаннями інтелектуальної власності, включаючи осіб, що пов'язані із забезпеченням

захисту прав, а також традиційних і нових груп споживачів – про переваги інтелектуальної власності та шляхи нарощування власного економічного потенціалу за рахунок кращого використання системи інтелектуальної власності;

на надання широкої підтримки країнам, що розвиваються, у питаннях комп'ютеризації з метою допомоги в отриманні відповідних ресурсів (як людських, так і матеріальних) у сфері інформаційних технологій, що необхідні для раціоналізації адміністративних процедур, пов'язаних з управлінням і адмініструванням у сфері їх власних ресурсів інтелектуальної власності, а також для забезпечення їх участі в глобальній інформаційній мережі ВОІВ;

на надання фінансової допомоги для полегшення участі окремих країн у заходах і засіданнях ВОІВ, особливо в тих, що пов'язані з прогресивним розвитком нових міжнародних норм і практики.

3. Експерти ООН вважають, що як в розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються, ефективно функціонуюча система охорони права інтелектуальної власності може стати дієвим інструментом розвитку економіки шляхом нарощування запасів технологічних знань та обміну цими знаннями між країнами.

Як відзначав у своєму Посланні у вересні 2000 р. Генеральний директор ВОІВ: "Місія і мандат ВОІВ пронизані ідеєю актуальності інтелектуальної власності і ВОІВ для добробуту людства. XXI ст. – це епоха економіки, заснованої на знаннях, і в цих умовах інтелектуальна власність буде основною рушійною силою" [10]. Роз'яснення цього положення керівникам країн світу до цього часу є однією з пріоритетних задач ВОІВ з 1997 р., коли цю організацію очолив К.Ідріс. Саме він розпочав "... кампанію "демістифікації" для більш широкого визнання у міжнародних колах ролі інтелектуальної власності як однієї з основоположних і необхідних умов для економіки, що базується на знаннях, в контексті інституційного будівництва і створення матеріальних благ" [див. 10].

У посланні 2004 р. К.Ідріс зазначив, що розповсюдження і роль нових ідей та інновацій зростають з кожним днем, проголошується, що "ідеї є новою валютою". Однак, на його думку, "... ідеї можуть вносити вклад в економічний розвиток тоді, коли інновації, що отримуються внаслідок цих ідей, трансформуються в економічні активи через механізми системи інтелектуальної власності. Система інтелектуальної власності є політичним інструментом, що допомагає забезпечити цінність і генерування цих активів. Основна роль ВОІВ постає у наданні допомоги країнам у використанні цієї системи на їх благо та її укріплення для внесення вкладу у досягнення Цілей розвитку у новому тисячолітті, сформульованих ООН" [11].

Слід також відмітити, що розвиток системи інтелектуальної власності сприяє зростанню ролі доданої вартості у наукоємних галузях. Підтвердженням цьому є аналітичні оцінки ВОІВ – у США питома вага доданої вартості

зросла з 21 до 27% валового національного продукту лише за період з 1982 по 1995 рр. [див. 8, с. 34].

Таким чином, задля збільшення потоків іноземних інвестицій перед Україною постає проблема оптимального інтегрування системи охорони прав інтелектуальної власності у систему державного регулювання інноваційними процесами, створення розвинених за міжнародно визнаними правилами систем інтелектуальної власності та цивілізованих ринків об'єктів права промислової власності як невід'ємної складової національної інноваційної системи.

Розвиток міжнародної системи охорони прав на об'єкти промислової власності сприяє їх поширенню у міждержавних торговельних відносинах, завдяки чому формується особливий сегмент міжнародної торгівлі такими об'єктами (патентами, товарними знаками, торговельними марками тощо), і, відповідно, – міжнародні ринки.

Зазначимо, що під терміном "ринок промислової власності" будемо розуміти правовідносини фізичних та юридичних осіб стосовно об'єктів права промислової власності. Об'єктами права промислової власності є охоронні документи – патенти, ліцензії, свідоцтва тощо на усі види промислової власності – винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, географічні позначення тощо.

Основними суб'єктами ринку промислової власності є такі:

- юридичні та/або фізичні особи – творці та/або власники об'єктів права інтелектуальної власності, у тому числі спадкоємці, правонаступники, патентні повірені тощо;

- потенційні споживачі об'єктів права промислової власності, передусім суб'єкти інноваційних процесів;

- кредитно-фінансові (у тому числі венчурні), патентно-ліцензійні, консалтингові, інформаційні, рекламні, експертні, сертифікаційні та інші державні і приватні структури, що утворюють інфраструктуру ринку.

Складність та різноманітність форм, методів і інструментів правовідносин зазначених суб'єктів ринку обумовлюють специфічні особливості механізмів регулювання.

Еволюція механізмів регулювання і кількісні характеристики міжнародних ринків об'єктів права промислової власності. Протягом усього періоду розвитку системи інтелектуальної власності та вдосконалення механізмів її регулювання враховується, що визнання і винагорода, пов'язані з правом власності на об'єкти промислової власності, є додатковими стимулами для винахідницької діяльності, яка, у свою чергу, є стимулом економічного розвитку.

За оцінками ВОІВ, використання патентів як об'єктів права промислової власності відбувається за такими основними напрямками [див. 8, с. 84]:

- патентна інформація полегшує передачу технології і пряме іноземне інвестування;
- патенти заохочують проведення досліджень і розробок в університетах і дослідницьких центрах;
- патенти є каталізаторами нової технології і ділової практики;
- підприємства накопичують патенти і беруть участь у ліцензуванні, у спільних підприємствах та у інших прибуткових угодах за участю таких активів.

Відомо, що Договір РСТ є наріжним каменем міжнародної патентної системи і пропонує швидкий, гнучкий і економічний засіб одержання патентної охорони у 126 країнах, що приєдналися до цієї системи, шляхом подачі однієї "міжнародної" патентної заявки за процедурою РСТ. Заявники і патентні відомства держав-членів РСТ користуються такими наданими системою РСТ перевагами, як єдині формальні вимоги, звіти про міжнародний пошук і висновки міжнародної попередньої експертизи, а також централізована міжнародна публікація. При цьому національна процедура видачі патенту і пов'язані з нею високі витрати в більшості випадків відкладаються на термін приблизно до 18 місяців (або у випадку деяких відомств навіть на триваліший термін). До цього часу заявник одержує важливу і цінну інформацію стосовно потенційного комерційного інтересу до нього [12].

Крім безумовних переваг, що сприяють процесу одержання патентної охорони в ряді країн, РСТ є великим банком цінної технічної інформації, що є корисною при прогнозуванні технічних тенденцій. Така інформація є ключовим ресурсом для аналітиків у пошуку можливостей для комерційних інвестицій, а також є неоціненною для передачі технології з метою сприяння економічному розвитку [див. 12].

У 2003 р. ВОІВ продовжила удосконалювати свої послуги в рамках РСТ, зокрема було закладено основу для введення в експлуатацію у лютому 2004 р. послуг, що дозволяють здійснювати подачу заявок повністю в електронній формі, а також додатково скорочено розмір мит у рамках РСТ.

Нова таблиця мит і скорочення розміру мит набрали чинності з 1 січня 2004 р. і включають [див. 12]:

- нове єдине міжнародне мито за подачу міжнародної заявки в сумі 1400 швейцарських франків. Ця спрощена структура мита заміняє старе базове мито і мито за вказівку;
- зменшене мито за опрацювання;
- нову шкалу скорочення мит до 300 швейцарських франків за міжнародні заявки, подані в електронній формі.

Спостерігається тенденція до нарощування кількості патентів у глобальному масштабі як на рівні країн, так і окремих компаній, передусім транснаціональних, про що свідчать наступні дані.

Для країн в рамках Договору РСТ потрібно було 18 років – щоб досягнути 250 тис. заявок на патенти, 4 роки – щоб довести кількість заявок до 500 тис. і ще 4 роки – щоб подвоїти це число. Вже на початку лютого 2005 р. ВОІВ мала нагоду відсвяткувати подачу мільйонної міжнародної патентної заявки по процедурі Договору про патентну кооперацію. За оцінками Генерального директора ВОІВ, один мільйон міжнародних патентних заявок трансформується в один мільйон технічних рішень, що поступили в сферу суспільного надбання на благо усього людства. Це відображає вклад системи інтелектуальної власності у прискорення технічного розвитку і розширення масиву публічних знань [13]. Такі дані свідчать й про стратегічну роль патентів для ділової практики, зважаючи на можливість забезпечення міжнародної патентної охорони у понад 120 країнах.

Враховуючи зростаючу роль інтелектуальної продукції у загальносвітовому розвитку, управління нематеріальними активами перетворюється на найважливіший елемент системи корпоративного управління. Акціонерні портфелі активів об'єктів права промислової власності широко використовуються при злиттях та поглинаннях компаній, у спільних підприємствах, в угодах про спільні НДДКР, в ліцензійних угодах тощо. Крім того, нематеріальні активи компанії стимулюють розроблення стратегічних рішень щодо їх впровадження у виробничих процесах, розширення присутності на ринках товарів, послуг і технологій. На рівні компаній поширилися методи укладання союзів у сфері управління промисловою власністю задля підвищення вартості активів і отримання довгострокових взаємовигідних конкурентних переваг шляхом перехресного ліцензування. Такі союзи дозволяють підтримувати пріоритети технічних стандартів і технологічних новацій у конкретних сферах інноваційної діяльності.

Про значну вигоду від укладання ліцензійних угод свідчать такі дані. Загальний обсяг доходів у світі від патентного ліцензування за 10 років – з 1990 по 2000-й рік збільшився з 15 до 110 млрд. дол. США. Серед найуспішніших компаній – "IBM", яка отримала від ліцензування патентів лише у 2000 р. 1,7 млрд. дол. США, та "Texas Instruments", що отримала 500 млн. дол. США [див. 8, с. 130].

Особливо значимим процес патентування є в Японії, США та Європі. Наприклад, якщо Японії знадобилося 95 років для того, щоб зареєструвати перший мільйон патентів, то для другого – лише 15 років. Усе активніше використовують РСТ і компанії країн, що розвиваються, насамперед Китаю, Бразилії і Республіки Корея [див. 8; 13, 14].

За підсумками 2004 р. винахідники і промисловість США подали 34,9% загальної кількості заявок на винаходи, заявники з Японії зберегли друге місце (16,9%), за ними у рейтингу йдуть Німеччина (12,4%), Франція (4,4%) та Сполучене Королівство (4,2%). Серед країн – лідерів за темпами приросту

поданих заявок відзначають Китай (приріст на 37,8%), Республіку Корея (на 19,3%) та Японію (на 15%) [див. 14]. Тобто посилюється активність азійських країн у патентуванні

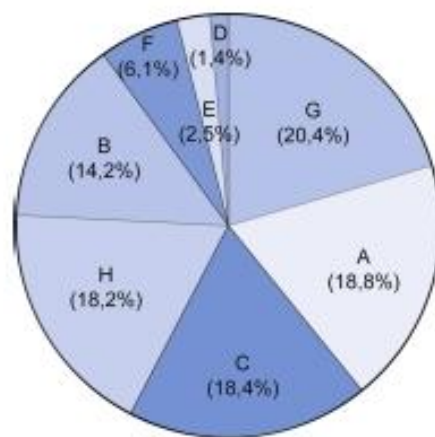
Так, виступаючи на урочистій церемонії з нагоди святкування мільйонної заявки у лютому 2005 р. представник китайської телекомунікаційної фірми "Huawei Technologies" зазначив, що корпоративна стратегія в області інтелектуальної власності грає провідну роль у науково-дослідницьких зусиллях компанії, які за останні три роки у грошовому виразі перевищують 360 млн. дол. США і забезпечують зайнятість понад 46% персоналу компанії, що складається з 23 тис. співробітників в усьому світі. За його оцінками, починаючи із заснування у 1995 р. департаменту прав інтелектуальної власності, постійні зусилля "Huawei" та інвестиції у науково-дослідні розробки є окупними. На кінець 2004 р. компанія подала понад 5000 національних патентних заявок, за якими було видано 1300 патентів. Зазначено також, що починаючи з 2002 р. компанія "Huawei" очолює список китайських підприємств по подачі національних патентних заявок і посідає четверте місце серед користувачів РСТ у країнах, що розвиваються. Зважаючи на переваги РСТ, корпорація має намір щорічно подавати від 200 до 500 заявок за процедурою РСТ [див. 13].

До двадцятки провідних компаній з подачі заявок по процедурі РСТ за період з 1995-го по 2003-й рік входять: "Koninklijke Philips Electronics N.V." (Нідерланди), "Siemens Aktiengesellschaft" (Німеччина), "Robert Bosch GmbH" (Німеччина), "Procter&Gamble" (США), "Telefonaktiebolaget L M Ericsson" (Швеція), "Matsushita Electric Industrial Co. Ltd." (Японія), "BASF Aktiengesellschaft" (Німеччина), "Motorola Inc." (США), "E.I. Du Pont de Nemours and Company" (США), "Sony Corporation" (Японія), "Bayer Aktiengesellschaft" (Німеччина), "Minnesota Mining and Manufacturing Company" (США), "The Regents of the University of California" (США), "Intel Corporation" (США), "Henkel Kommanditgesellschaft auf Aktien" (Німеччина), "Unilever" (Великобританія/Нідерланди), "3M Innovative Properties Company" (США), "Infineon Technologies AG" (Німеччина), "Nokia Corporation" (Фінляндія) тощо. Систематично очолює цей перелік, починаючи з 1978 р., голландська компанія "Philips Electronics N.V.", яка у 2000 р. зареєструвала 500-тисячну заявку [див. 13]. Серед компаній лідерів 2004 р. – "Matsushita" (Японія), "Siemens" (Німеччина), "Nokia" (Фінляндія), "Bosch" (Німеччина), "Intel" (США), "BASF" (Німеччина), "3M" (США), "Motorola" (Німеччина) та "Sony" (Японія) [див. 14].

За даними ВОІВ, в останні роки кількість міжнародних патентних заявок, поданих із використанням Договору про патентну кооперацію, стабільно перевищує 110 тисяч. Список найактивніших країн у патентуванні винаходів очолюють США (питома вага у загальній кількості заявок – понад 35%), при цьому заявники з Японії у 2003 р. вперше більш ніж за 10 років

відвоювали у Німеччини друге місце (питома вага Японії перевищила 16%, тоді як Німеччини залишилася на рівні 12%). Таким чином, на частку цих трьох країн припадає понад 60% [див. 12; 15, 16]. Хоча Україна знаходиться у четвертій десятці країн за кількістю поданих заявок, проте їх питома вага не перевищує 0,1% загальної кількості (близько 70 в останні роки).

Опубліковані у 2003 р. міжнародні заявки переважно належать до таких розділів Міжнародної патентної класифікації (МПК): фізика (20,4%); задоволення життєвих потреб людини (18,8%); хімія та металургія (18,4%); електрика (18,2%). Уявлення щодо кількісних характеристик питомих ваги окремих розділів дає рисунок [див. 15, с. 13].

Основні розділи у відповідності з МПК:
 А – задоволення життєвих потреб людини;
 В – різні технологічні процеси;
 транспорткування;
 С – хімія; металургія;
 D – текстиль; папір;
 Е – будівництво;
 F – механіка; освітлення;
 опалення; боєприпаси;
 вибухові роботи;
 G – фізика;
 Н – електрика.

Рисунок. Розподіл заявок за процедурою РСТ, опублікованих у 2003 р.
 (розбивка по основних технічних розділах відповідно до МПК)

Основні тенденції розвитку міжнародної системи охорони прав на промислові зразки характеризуються наступним. Система міжнародних промислових зразків (Гаазька система) пропонує власникам промислових зразків спрощений, швидкий і економічний засіб запиту охорони у будь-якій з країн-членів шляхом подачі однієї міжнародної заявки. У 2003 р. до Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків приєдналися шість країн (Беліз, Естонія, Габон, Грузія, Ісландія і Киргизстан), вже у 2004 р. – Хорватія. Таким чином, загальна кількість країн – членів угоди досягла 37 [17, 18].

Протягом 2003 р. у системі міжнародних промислових зразків зареєстровано 2474 нових депонування (кожне депонування може включати до 100 зразків) і 3463 продовжень депонування. Загальна кількість промислових зразків, на які у 2003 р. зроблено запит на охорону відповідно до Гаазької угоди, склала 13512. До кінця 2003 р. у Міжнародному реєстрі промислових зразків було зареєстровано 35208 чинних депонувань, що є еквівалентом близько 400000 національних депонувань. З початку функціонування Гаазь-

кої системи у 1928 р. у Міжнародному реєстрі промислових зразків було зареєстроване депонування 2000000 зразків [див. 17].

Женевський акт Гаазької угоди, що набув чинності 23 грудня 2003 р., запровадив ряд нововведень, які роблять систему привабливішою, зокрема скоротив можливість відстрочки публікації зразка до 30 місяців і подачу натурних зразків промислового зразка замість фотографій або інших зображень. Ці нововведення являють особливий інтерес для текстильної промисловості. Дотепер Женевський акт підписали 13 країн [див. 17].

Серед двадцяти провідних користувачів Гаазької системи такі відомі європейські корпорації, як: "Swatch" (Швейцарія), "Interior's" (Франція), "Daimlerchrysler" (Німеччина), "Hermès" (Франція), "Unilever" (Нідерланди), "Nokia" (Фінляндія), "Hansgrohe" (Німеччина), "Salomon" (Франція), "Volkswagen" (Німеччина), "Philips Electronics" (Нідерланди), "Villeroy and Boch" (Німеччина), "Rehau" (Німеччина), "Henkel" (Німеччина), "Stekelenburg" (Нідерланди), "Braun" (Німеччина), "Sanford" (Німеччина), "Fonkel" (Нідерланди), "Tefal" (Франція), "Robert Bosch" (Німеччина) і "Siemens" (Німеччина).

Дедалі значнішу роль у міжнародних відносинах відіграє система охорони товарних знаків.

Товарні знаки є ключовим компонентом маркетингової стратегії будь-якого успішного підприємства. Вони необхідні для підприємств при розробці ділової стратегії, що дозволяє ідентифікувати, рекламувати і ліцензувати свої товари або послуги на ринку і відрізнити їх від аналогічних товарів або послуг своїх конкурентів, цементуючи тим самим довіру і лояльність покупця. Товарний знак символізує собою гарантію визначеної якості продукту, і на сучасному глобальному ринку часто є важливим засобом ідентифікації товарів і послуг визначеної компанії. Охорона товарних знаків перешкоджає діям несумлінних конкурентів, що намагаються безоплатно скористатися нематеріальними активами компанії шляхом використання аналогічних відмітних позначень для збуту на ринку товарів нижчої якості або схожих товарів або послуг. Навпаки, утрата, ослаблення або порушення прав на товарний знак може призвести до руйнівних наслідків для компанії [див. 17].

Система міжнародної реєстрації товарних знаків, адміністративні функції якої виконує ВОІВ, надає власнику товарного знака можливість одержання охорони приналежного йому знака майже у 74 країнах шляхом подачі однієї заявки однією мовою і сплати одного набору мит в одній валюті (швейцарські франки). Після цього міжнародна реєстрація може набувати чинності і продовжуватися за допомогою єдиної процедури. Міжнародна реєстрація відповідно до Мадридської системи має таку ж дію, як заявка на реєстрацію знака, подана в кожній із зазначених заявником країн. Якщо відомство по товарних знаках країни не відмовляє в охороні, охорона знака є такою ж, як і у випадку реєстрації цим відомством [див. 17].

Перспективи росту системи є багатообіцяючими, зокрема, важливим є той факт, що США – країна з найвищою у світі активністю у сфері реєстрації товарних знаків, стала учасником Мадридського протоколу. Крім того, у 2004 р. до Мадридської системи приєдналися ЄС, Хорватія, Киргизстан, Намібія та Сирійська Арабська Республіка. Відповідно загальна кількість країн – учасниць протоколу досягла 66, а загальна кількість членів Мадридської системи – 77 [див. 17; 19].

У 2003 р. відповідно до процедур Мадридської системи міжнародної реєстрації знаків, ВОІВ одержала 23872 заявки. У цьому ж році до Міжнародного реєстру товарних знаків було внесено 21847 реєстрацій товарних знаків і 6637 продовжень реєстрацій. Серед найбільших користувачів цієї системи – Німеччина, компанії якої здійснили 4999 міжнародних реєстрацій (22,9% загальної кількості), Франція – 3281 реєстрацій (15%), Швейцарія – 2204 реєстрації (10,1%) і країни Бенілюксу – 2104 реєстрації (9,6%) [див. 17].

У 2004 р. використання системи міжнародної реєстрації товарних знаків досягло рекордного рівня – 29459 міжнародних заявок, що перевищило рівень 2003 р. на 23,5%. До кола країн, що очолюють список найбільших користувачів, увійшла Італія, а перше місце, як і раніше, належить Німеччині. Кількісні показники характеризуються такими значеннями: Німеччина – 5393 міжнародні заявки (18,3%), Франція – 3503 (11,9%), Італія – 2499 (8,5%), Бенілюкс – 2482 (8,4%) та Швейцарія – 2133 заявки (7,2%). На шосте місце протягом одного року з дати приєднання у 2003 р. вийшли США – 1734 заявки (5,9%) [див. 19].

Поряд із країнами з розвиненими системами охорони інтелектуальної власності значну активність у міжнародній реєстрації товарних знаків проявляють: Китай (приріст +115%), Австралія (+100,9%), Республіка Корея (+86,8%), Болгарія (+82,5%), Японія (+75,6%), Словенія (+64,8%), Латвія (+62,7%), Угорщина (+47,4%), Австрія (+36,8%), Туреччина (+36,4%), Сполучене Королівство (+36,1%), Італія (+30,5%), Норвегія (+29,8%), Словаччина (+27,7%), Сінгапур (+25,7%), Чеська Республіка (+24,7%), Швеція (+24,3%), Данія (+17,9%), Хорватія (+15,4%) [див. 19].

Серед найкрупніших корпорацій – користувачів Мадридської системи відмічені: "Henkel" (Німеччина), "Hofer" (Австрія), "Richter Gedeon" (Австрія), "Janssen Pharmaceutica" (Бельгія), "Beiersdorf AG" (Німеччина), "Siemens" (Німеччина), "Novartis" (Швейцарія), "Philips Electronics" (Нідерланди), "Aldi" (Німеччина), "Lidl Stiftung & Co" (Німеччина), "Deutsche Postbank AG" (Німеччина), "L'Oréal" (Франція), "Atlana Pharma AG" (Німеччина), "Nestlé" (Швейцарія), "Unilever" (Нідерланди), "Volkswagen AG" (Німеччина) і "Mir Metro Group Intellectual Property GmbH & Co" (Німеччина) [див. 19].

До кінця 2004 р. у Міжнародному реєстрі діяли близько 420000 міжнародних реєстрацій товарних знаків, що належать більш ніж 138280 різноманіт-

них власників. У середньому дія кожної міжнародної реєстрації поширюється приблизно на 12 зазначених країн [див. 19]. Перша міжнародна реєстрація товарного знаку відноситься до 1893 р. і належала швейцарському виробнику шоколаду "Russ Suchard et Cie", проте вже не є чинною. До найдавніших чинних реєстрацій (1893 р.) відносять товарний знак швейцарської годинникової фірми "Longines".

Значно меншими є показники реєстрації місць походження: відповідно до Лісабонської системи у 2003 р. було зареєстровано лише 6 найменувань, а загальна кількість досягла 849 найменувань, з яких чинними є 779. Кількість країн – учасниць угоди залишається стабільною – 20 [див. 18].

Підсумовуючи наведені дані щодо основних тенденцій розвитку систем охорони прав об'єктів промислової власності на глобальному рівні, можна констатувати, що в останні роки завдяки вдосконаленню механізмів регулювання через розширення учасників міжнародних угод BOIB, спрощення процедур реєстрації та забезпечення вільного доступу до існуючих баз даних відбулося прискорене зростання міжнародних реєстрацій і, відповідно, пропозицій на ринках промислової власності.

Стан і основні тенденції розвитку ринків промислової власності в Україні. Стосовно стану і основних тенденцій на ринку об'єктів промислової власності в Україні слід зазначити наступне. Основними показниками, що характеризують стан ринку, є потенційні об'єкти купівлі-продажу – кількість патентів на винаходи та промислові зразки, кількість свідоцтв на знаки для товарів та послуг, кількість угод на передачу прав на об'єкти промислової власності та кількість ліцензійних угод тощо, а також власників охоронних документів на об'єкти права промислової власності.

Протягом останніх років продовжувалася практика прийняття заявок та реєстрації патентів на винаходи за так званою "національною процедурою" (надають охорону лише на території України), прийняття заявок та видача "деклараційних патентів" на винаходи (без експертизи за суттю). Відповідно, викривленою є статистика стосовно стану патентування – формально, за даними Державного департаменту інтелектуальної власності України, станом на 1 січня 2005 р. до Державного реєстру внесено 74705 патентів на винаходи, з яких є чинними 27211 деклараційних патентів та 14599 патентів на винаходи [20], при цьому питома вага деклараційних перевищує 65% (табл. 1).

Набуття чинності з 1 січня 2004 р. Цивільним Кодексом України, яким фактично ліквідовано інститут права на деклараційні патенти, поставило авторів та власників таких патентів у скрутне становище, що характеризується втратою їх комерційної привабливості. Непрямим доказом цього твердження є те, що кількість поданих у 2004 р. до державного департаменту

Розвиток ринку об'єктів промислової власності

інтелектуальної власності України заявок на винаходи порівняно з 2003 р. зменшилась у 2 рази (табл. 2).

Таблиця 1

Динаміка структури патентів України,
виданих за різними процедурами експертизи*

Роки	Всього патентів	У тому числі 20-річних	Деклараційних	Питома вага деклараційних, %
1995	1350	512	838	62
1996	4270	2986	1284	33
1997	9121	4465	4665	51
1998	4336	581	3755	82
1999	1294	1294	0	0
2000	5772	1614	4062	70
2001	11670	2307	9363	80
2002	9178	3039	6139	67
2003	10983	3113	7870	72
2004	9907	2838	7069	71

* Складено за даними Департаменту інтелектуальної власності України. – <http://www.sdip.gov.ua/>

Таблиця 2

Надходження заявок та видача патентів на винаходи
у 2000–2004 рр.*

Показник	2000	2001	2002	2003	2004	2004 / 2003, %
Всього надійшло заявок	7239	8813	10189	12605	5781	46
у тому числі за національною процедурою	5861	7448	8806	11322	4356	38
від національних заявників	5622	7212	8633	11135	4085	37
від іноземних заявників	241	240	177	193	271	140
за процедурою РСТ	1378	1365	1383	1283	1425	111
від національних заявників	2	4	4	6	3	50
від іноземних заявників	1376	1361	1379	1277	1422	111
Всього видано патентів на ім'я заявників	5772	11670	9178	10983	9907	90
у тому числі національних	4921	10412	7825	9675	8720	90
іноземних	851	1258	1353	1308	1187	91

* Складено за даними [1, 20, 21].

При цьому винахідники України не використовують механізм подачі однієї міжнародної заявки до органів ВОІВ, а подають заявки безпосередньо до патентних відомств окремих країн. Наприклад, за даними Держкомстату України, у 2004 р. при загальному зменшенні на 9,2% (до 305) кількості поданих заявок на видачу охоронних документів, поданих до патентних

відомств іноземних держав, їх переважна кількість (247) подана до РФ і лише 5 – до США, 3 – до Німеччини, по 2 – до Болгарії, Канади, Китаю, Італії та Швеції [див. 21].

Динамічнішим, ніж патентування винаходів, є патентування корисних моделей (табл. 3).

Таблиця 3
Надходження заявок та видача патентів на корисні моделі*

Показник	2000	2001	2002	2003	2004	2004 / 2003, %
Надійшло заявок:	376	434	622	839	5232	у 6,2 раза
від національних заявників	361	407	584	775	5141	у 6,6 раза
від іноземних заявників	15	27	38	64	91	142
Видано патентів:	222	422	440	672	1853	276
на ім'я національних заявників	216	405	415	610	1811	297
на ім'я іноземних заявників	6	17	25	62	42	68

* Складено за даними [1, 20, 21].

Станом на 1 січня 2005 р. до Державного реєстру внесено 4091 патент на корисні моделі, з яких є чинними 3452 патенти, а також 9750 патентів на промислові зразки [див. 20]. При цьому динаміка патентування промислових зразків є нестабільною (табл. 4).

Таблиця 4
Надходження заявок та видача патентів на промислові зразки*

Показник	2000	2001	2002	2003	2004	2004 / 2003, %
Надійшло заявок:	1135	1376	1806	2310	1862	81
від національних заявників	1074	1291	1743	2156	1673	78
від іноземних заявників	61	85	63	154	189	123
Видано патентів:	1044	1186	1267	1474	1436	97
на ім'я національних заявників	996	1110	1200	1408	1348	96
на ім'я іноземних заявників	48	76	67	66	88	133
Чинних патентів на кінець року	2816	3585	5081	5722	6456	

* Складено за даними [1, 20, 21].

Дещо кращою з точки зору перспектив розширення ринку промислової власності є ситуація з реєстрацією знаків для товарів і послуг – станом на 1 січня 2005 р. видано 46066 свідоцтв на знаки для товарів і послуг, чинними є 42327 свідоцтва (табл. 5).

Таблиця 5

Динаміка надходжень заявок на знаки для товарів і послуг*

Показник	2000	2001	2002	2003	2004	2004 / 2003, %
Надійшло заявок:	11201	14197	16587	20151	20263	101
за національною процедурою	6272	8583	11322	13772	13960	101
від національних заявників	4423	6854	9514	11684	11527	99
від іноземних заявників	1849	1729	1808	2088	2433	117
за Мадридською угодою	4929	5614	5265	6379	6303	99

* Складено за даними [1, 20, 21].

При цьому протягом останніх років не зникає інтерес міжнародних заявників – з Міжнародного бюро ВОІВ в Україну щорічно поступає на реєстрацію за Мадридською угодою понад 4–5 тис. свідоцтв.

Як вже зазначалося, усі зареєстровані в Україні та за її межами об'єкти прав промислової власності можуть бути потенційними об'єктами правовідносин між суб'єктами ринку промислової власності та впровадженими у інноваційні процеси. Проте дані щодо активності національних та іноземних суб'єктів правовідносин на цьому специфічному ринку свідчать про низький рівень його розвитку. Так, станом на 1 січня 2004 р. до державного реєстру внесено відомості про 5366 договорів про передачу прав на об'єкти промислової власності, у тому числі на винаходи – 1937, корисні моделі – 70, промислові зразки – 300, знаки для товарів та послуг – 3059. При цьому найменшу активність серед суб'єктів правовідносин (обліковують фізичних осіб, державні установи, недержавні установи, спільні підприємства, іноземні фірми) при передачі прав власності на об'єкти промислової власності та укладанні ліцензійних договорів проявляють спільні підприємства та державні установи [див. 1, 20].

Важливими для розуміння проблем розвитку ринку промислової власності є дані динаміки подачі заявок, їх реєстрації та використання (табл. 6).

При цьому найбільше подано заявок та отримано охоронних документів на об'єкти промислової власності установами освіти (50,9% і 50,2% їхньої загальної кількості у 2003–2004 рр.), науковими організаціями (34,2% і 30,5%) та підприємствами обробної промисловості (12,6% і 15,6%). Тобто можна зробити висновок про низьку активність промислових підприємств у патентуванні.

У цьому аспекті слід зазначити, що задля реалізації нововведень протягом 2003 р. підприємствами було придбано 277 нових технологій, з яких лише 41 – за договорами про передачу права власності на об'єкти промислової власності або за ліцензіями на їх використання.

Таблиця 6

Ефективність новаторської діяльності в Україні*

	Подано заявок на видачу охоронних документів (патентів)				Отримано охоронних документів (патентів)				Використано об'єктів промислової власності	
	Державний департамент інтелектуальної власності України		Патентні відомства іноземних держав		України		іноземних країн			
	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004		
	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004		
Україна – всього	7703	7034	336	305	7312	7627	193	222	4366	5347
у тому числі винаходи	7013	3466	253	179	6706	6088	129	140	3592	4122
корисні моделі	319	3214	52	55	268	1264	31	52	181	574
промислові зразки	371	354	31	71	338	275	33	30	593	651

* Складено за даними Державного комітету статистики України [22].

Фінансові показники діяльності суб'єктів ринку промислової власності в Україні, за даними Держкомстату України, можна охарактеризувати таким чином. Витрати підприємств та організацій, пов'язані з охороною прав на об'єкти промислової власності та раціоналізаторські пропозиції, у 2003 р. склали 35,0 млн. грн. проти 39,1 млн. грн. у 2002 р., а у 2004 р. досягли 63,9 млн. грн. Від використання об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій у 2003 р. отримано дохід у сумі 431,1 млн. грн., у тому числі за рахунок використання винаходів – 149,8 млн. грн. (34,8%), рацпропозицій – 266,6 млн. грн. (61,8%). Найбільша сума доходу отримана підприємствами: металургії та оброблення металу (47,6%), з видобування енергетичних матеріалів (13,1%), машинобудування (9,4%). У 2004 р. дохід від використання об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій збільшився до 611,8 млн. грн., у тому числі за рахунок використання винаходів – 240,7 млн. грн. (39,3%), рацпропозицій – 333,4 млн. грн. (54,5%).

Наведені оцінки стану та основних тенденцій розвитку ринку промислової власності в Україні свідчать про певну його "замкненість" в національних межах і низький рівень використання національними власниками прав на об'єкти промислової власності переваг розвитку міжнародної системи охорони таких прав у порівнянні з даними щодо стану і тенденцій розвитку міжнародної системи охорони прав власності на об'єкти промислової власності під егідою ВОІВ.

ВИСНОВКИ

1. ВОІВ та Світова організація торгівлі посилюють регулюючу роль міжнародних інституцій у розвитку глобальних ринків промислової власності, у тому числі через забезпечення впровадження новітніх технологій та сприяння

обміну інформацією у сфері охорони прав промислової власності з метою підвищення ефективності комерціалізації відповідних об'єктів – патентів, торгових марок, промислових зразків тощо. В останні роки експерти ВОІВ пропагують і наголошують на необхідності забезпечення вільного доступу до патентної інформації. Співробітництво щодо реалізації Угоди ТРІПС по таких напрямках, як повідомлення про закони і правила, надання юридично-технічної допомоги і здійснення технічного співробітництва в інтересах країн, що розвиваються, стало можливим завдяки Угоді між ВОІВ і СОР.

2. Характерним для розвитку системи охорони промислової власності на сучасному етапі є перетворення надійної охорони об'єктів права інтелектуальної власності на важливий чинник зростання іноземних інвестицій із зосередженням найбільших обсягів об'єктів права інтелектуальної власності у власності юридичних осіб у якості нематеріальних активів.

3. Ефективно функціонуюча система охорони права інтелектуальної власності може стати дієвим інструментом розвитку економіки шляхом нарощування запасів технологічних знань та обміну цими знаннями між країнами.

4. Встановлено безпосередній зв'язок між посиленою охороною інтелектуальної власності та активізацією розробок нових технологій, що обумовлюється прямими іноземними інвестиціями та передачею технологій: правова охорона інтелектуальної власності є фінансовим стимулом, необхідним для інвестування капіталів у технологічні розробки. Відповідно, країни з неадекватним рівнем охорони інтелектуальної власності не зможуть залучити значні обсяги інвестицій і технологічних потоків, оскільки власники інтелектуальної власності не мають стимулів для укладання відповідних ліцензійних угод.

5. В останні роки відбулося прискорене зростання міжнародних реєстрацій і, відповідно, пропозицій на ринках об'єктів права промислової власності завдяки вдосконаленню механізмів регулювання через розширення учасників міжнародних угод ВОІВ, спрощення процедур реєстрації та забезпечення вільного доступу до існуючих баз даних.

6. Наведені оцінки стану та основних тенденцій розвитку ринку промислової власності в Україні свідчать про певну його "замкненість" в національних межах і низький рівень використання національними власниками прав на об'єкти промислової власності переваг розвитку міжнародної системи охорони таких прав. Дані щодо активності національних та іноземних суб'єктів правовідносин на цьому специфічному ринку свідчать про низький рівень його розвитку.

7. Перед Україною постає проблема оптимального інтегрування системи охорони прав інтелектуальної власності у систему державного регулювання інноваційними процесами, створення розвинених за міжнародно визнаними правилами системи інтелектуальної власності та цивілізованого ринку об'єктів промислової власності задля збільшення потоків іноземних інвестицій.

Література

1. Державний департамент інтелектуальної власності України. Річний звіт 2003. – 99 с.
2. Вовнянко К.С., Ткаченко З.О., Карлаш Ю.В. Проблеми і перспективи трансферу розробок українських вчених та формування ринку інтелектуальної власності в Україні // Інтелектуальна власність. – 2000. – № 7. – С. 36–43.
3. Красовська А., Бернадська І. Сучасні тенденції економічного розвитку і охорона прав інтелектуальної власності // Інтелектуальна власність. – 2002. – № 2–3. – С. 27–29.
4. Меньйло Л. Ринок ліцензій України // Інтелектуальна власність. – 1999. – № 2. – С. 29–33.
5. Меньйло Л. Сприяння формуванню ринку інтелектуальної власності в Україні // Інтелектуальна власність. – 2002. – № 2–3. – С. 30–41.
6. Олійник О.С. Проблеми становлення системи інтелектуальної власності України в контексті приєднання до СОТ // Економіка і прогнозування. – 2002. – № 4. – С. 81–92.
7. Шинкаренко М. Показники діяльності у сфері охорони промислової власності: підсумки 2000 року // Інтелектуальна власність. – 2001. – № 4. – С. 19–26.
8. Intellectual Property – A Power Tools for Economic Development. WIPO. – 2002. – 377 p. – http://www.wipo.int/about-wipo/en/dgo/wipo_pub_888.pdf
9. Права интеллектуальной собственности и прямые иностранные инвестиции / Подг. Карлосом М. Корреа, ред. Ричарда Козул Райта, изд. Валерианом Монтейро. – Нью-Йорк: ООН, 1993. – 69 с.
10. Послание Генерального директора ВОИС д-ра Камила Идриса, сентябрь 2000 г., Женева. – <http://www.wipo.int/ru>
11. Послание Генерального директора ВОИС д-ра Камила Идриса, сентябрь 2004 г., Женева. – <http://www.wipo.int/ru>
12. Третий год подряд число поданных международных патентных заявок превышает 110 000 Пресс-коммюнике ВОИС. PR/2004/375(R) Женева, 23 февраля 2004 г. <http://www.wipo.int>
13. ВОИС отмечает подачу миллионной заявки по процедуре РСТ // Пресс-коммюнике ВОИС. PR 401/2005 (R) Женева, 14 февраля 2005 г. – <http://www.wipo.int/ru>
14. Рекордное число международных патентных заявок, поданных в 2004 г. // Пресс-коммюнике ВОИС. PR 403/2005 (R) Женева, 9 марта 2005 г. – <http://www.wipo.int/ru>
15. Ежегодный обзор РСТ: 2003 г. – ВОИС. – 2004. – 15 с. – <http://www.wipo.int/pct/en>
16. Ежегодный обзор РСТ: 2002 г. – ВОИС. – 2003. – 21 с. – <http://www.wipo.int/pct/en>
17. Уверенный рост международной системы товарных знаков в 2003 г. Пресс-коммюнике ВОИС. PR/2004/376(R) Женева, 1 марта 2004 г. – <http://www.wipo.int>
18. Annual Report 2003. – WIPO. – 2003. – 31 p. – <http://www.wipo.int>
19. Двухзначный рост знаменует рекордный год для международной системы товарных знаков. Пресс-коммюнике ВОИС. PR/2005/402(R) Женева, 15 февраля 2005 г. – <http://www.wipo.int>
20. Державний департамент інтелектуальної власності України. Річний звіт 2004. – 112 с. – <http://www.sdip.gov.ua/ukr/about/statistic/>
21. Порівняльні дані щодо реєстрації охоронних документів за 2000–2004 роки / Державний департамент інтелектуальної власності. – Київ. – 2005. 19.02. – <http://www.sdip.gov.ua/ukr/about/statistic/potochna/table4/>
22. Набуття прав інтелектуальної власності та використання об'єктів права інтелектуальної власності на підприємствах України у 2004 році / Експрес-довідь Державного комітету статистики України № 105 від 15.04.2005 р.